

Yerel Kimliğin Mekânsal Temsili ve Québec Kentinde Korunması

*

Spatial Presentation of Local Identity and Its Conservation in Québec City

Meltem Uçar & Mert Nezih Rifaioğlu

Özet

Kentte yaşayanların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşama bağlı olarak kentsel mekânda tanımladığı değerler, semboller ve işlevler kentin kültürel kimliğine dair referanslar taşımaktadır. Bu bağlamda, kentlinin yaşadığı çevreye yönelik edindiği duygular, inançlar ve anılar ile birlikte çevreyi tanımlama biçimi o kentin kültürel kimliğinin tamamlayıcı parçasını oluşturmaktadır. Bu nedenle tarihi kentsel çevrelerin kimliğinin belirlenmesinde sadece fiziksel nitelikler yeterli olmamaktadır. Fiziksel niteliklerle birlikte kullanıcılar tarafından kentsel mekâna yüklenen anlam ve kullanım biçimlerinin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu makale, tarihi çevrelerin korunmasında sosyal, kültürel ve fiziksel niteliklerin birlikteliği ile oluşan yerel kültürel kimliğin korunmasının önemini açıklamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, çağdaş koruma yaklaşımları çerçevesinde tarihi kentsel çevrenin korunmasında yerel kimliğin önemi vurgulanmakta, kentsel ölçekte yerin kimliğinin korunmasındaki temel sorunlar ve çözüm önerileri tespit etme, koruma ve aktarma başlıkları altında irdelenmektedir. İrdelenen konular, çağdaş koruma yaklaşımlarının yansıtıldığı Québec tarihi kent merkezinde yazarların yapmış olduğu alan tespit çalışmasıyla örneklenmektedir.

Anahtar kelimeler: tarihi çevre, kentsel koruma, kültür, yerel kimlik, kullanıcı

Abstract

The values, symbols and functions, which are attributed by local people to urban spaces through their social, cultural and economic backgrounds, give references about the cultural identity of a historic urban context. Hence, citizens' way of defining their living environment base on their feelings, beliefs and memories is a complementary part of cultural identity of a historic area. Therefore, the physical formation is not enough in setting the identity of historic urban contexts, the meanings and functions attributed by users should also be considered in conservation decisions. This article aims to explain the importance of protection of cultural identity, which is evidently formed by the integration of social, cultural and physical aspects of a historic urban context. In this sense, the importance of local identity in conservation of a place is emphasized in accordance with contemporary conservation approaches, the basic problems and solution proposals for protection of local identity in urban context are explicated under the topics of identification, protection and presentation. These subjects are investigated in the historic centre of Québec City which is the paramount sample of conservation of local identity.

Keywords: historic environment, urban conservation, culture, local identity, user

Giriş

Tarihi çevrede yerel kimliği belirleyen nitelik yerin taşıdığı kültürel değerlerdir. Kültürel değer, koruma biliminde tanımlanan evrensel değerler kadar yeri farklı ve özgün kılan yerel değerleri de içermektedir. Yerel değerlerin korunması koruma alanında tanımlanan yeni bir araştırma konusu değildir. 1994 yılında yayınlanan ICOMOS Nara Bildirgesi'nde de vurgulandığı gibi evrensel ölçekte yapılacak koruma faaliyetlerinde yerelliğin getirdiği çeşitliliğe özel koruma çalışmalarının geliştirilmesi önemsenmektedir. Bununla birlikte, koruma alanındaki kavramsal gelişmelere paralel olarak, yerel değerleri oluşturan nitelikler ve kavramlar günümüzde genişleyerek kullanıcıların yere atfettiği değerler, yerin ruhu, kimliği gibi olgubilimsel felsefeye dayanan konuları da içererek yeni boyutlar kazanmıştır. 2008 yılında yayınlanan ICOMOS Québec Bildirgesi'nde *Yerin Ruhu*¹ kavramı ile daha önce tanımlanan yerel kültürel kimlik bileşenleri geliştirilerek yere anlam, değer, duygu ve gizem yükleyen maddi ve manevi öğelerin tümünün korunmasının gerekliliği ortaya koyulmuştur. Bu bağlamda, yerel kimliği oluşturan maddi nitelikler; yapı, alan, peyzaj, güzergâh, obje ve manevi nitelikler; anı, anlatı, yazılı belge, tören, festival, geleneksel bilgi, değerler, doku, renk, iz, vb. özelliklerin birlikteliğinin yerin ruhunu, aynı zamanda yerel kimliği tanımladığı kabul edilmiştir (Québec Decleration, 2008: 2).

Bu çerçevede, kişilerin yaşam şekilleri ve yeri kullanım biçimleri ile yere yükledikleri anlam ve değerlerin korunması tarihi kent korumada çağdaş yaklaşımdır. Bu durumda kentte sadece görünen ve maddi olan nitelikleri anlamak değil, maddi olana bağlı soyut dinamikleri anlamak ve kentte yaşayanların kente yükledikleri manevi anlam ve kullanım biçimlerini çözümlyerek maddi olanla ilişkilendirmek de önem kazanmaktadır. Çağdaş koruma kuramı bu çerçevenin yerin kültürel kimliğini

¹ Yerin ruhu (*Genious Loci*) kavramı, Roma mitolojisine dayanmakta ve yerle özdeşleşmiş koruyucu ruh (kutsal dağ, kutsal ağaç gibi) olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde ise *genious loci*, yerin kendine özgü atmosferi anlamını taşımaktadır (Le Blanc, 2008: 91). Kendine özgü atmosferi ile yerin fiziksel niteliklerinin, tarihsel geçmişinin, doğal ve topoğrafik özelliklerinin ve yaşam kültürünün bir bütün olarak ele alınması ve yorumlanması kastedilmektedir. Bu kapsamda *genious loci* maddi ve manevi nitelikler içermektedir.

tespit etmek için doğru bilimsel yöntem olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, tarihi çevrelerde kültürel kimliği oluşturan maddi ve manevi anlamların tespiti kent kimliğinin tanımlanmasında, bütüncül koruma kararlarının geliştirilmesinde ve kentteki kültürel çeşitliliğin mekânsal temsilinin sürdürülmesinde belirleyici etken haline gelmektedir.

Kentsel Ölçekte Yerin Kimliğinin Korunmasındaki Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Yerin ve ruhun birbirleri ile etkileşimi ve birinin diğerinin biçimlenmesine etkileri tarihi alanların kültürel kimliğini ortaya çıkartmaktadır. Bu çerçevede, “kimlik” yerin anlamını tanımlamaktadır. Bu anlam **doğal, maddi ve manevi** varlıkları içermektedir.

Yerel kimlik, farklı grup ve kişilerce farklı biçimde tanımlanabilir ve zaman içinde değişebilir; **çoğul** (birden fazla) ve **dinamiktir**. Yerin kültürel kimliğinin tanımlanmasında uzmanlar ve yöneticiler gibi o yere anlam yükleyen bütün kullanıcıların yer alması gerekir. Bu doğrultuda, yerin kimliği farklı grupların ve aktörlerin atıflarına bağlı olarak farklı tanımlamalara ve karakterlere sahip olabilir. Bu çerçevede tarihi çevrelerde yerin kimliği, tarihi yapı ve alanların değişken olan ve olmayan karakterlerine bağlı olarak, dinamik ve geniş bir çerçeve çizmektedir.

Kişilerin kültürlerine ve yaşam biçimlerine bağlı atıflarının kültürel kimlik kapsamına girmesi, kültürel kimlik tanımına **zaman boyutu** kazandırmaktadır. Çünkü yaşam biçimleri ve yaşam biçimlerine bağlı atıflar zaman içinde değişebilir. Bu durumda kültür varlığının sahip olduğu anlam sadece yere ait bir olgu olmaktan çıkıp, beraberinde zamana ve yaşama bağlı bir anlam tanımına dönüşmektedir. Bu bağlamda maddi olan; yer, manevi olan; kişi ve zaman yerin kültürel kimliğini tanımlayan bileşenlerdir.

Kültürel kimliğin maddi ve manevi nitelikler içermesi ve kullanıcılara ve zamana göre değişmesi koruma sürecine bazı zorlukları getirmektedir. Bu zorluklar ve zorluklara yönelik çözüm önerileri aşağıda üç madde altında verilmektedir:

1- Yerin kimliğinin anlaşılması ve tespit edilmesi

Kişilerin kente atıfları, özgün morfoloji, özgün mekânsal ilişkiler, kent ile kullanıcı arasında zaman içinde varolan ilişkiler ve onların fiziksel mekânda bıraktığı izler, ritüeller, doğal elemanlar, kültürel kullanım alışkanlıkları kentin kimliğini oluşturan parametrelere örneklerdir.

Bu parametrelerin anlaşılması ve tespit edilmesi zor bir konudur. Örneğin, kullanıcıların kentle ilişkili atıflarını tespit etmek için ilgili kişilerin ve grupların yükledikleri anlamları fark etmek, ortaya çıkartmak ve anlamak gerekmektedir. Bu konuda, hem ilgili bütün kullanıcıların ortaya çıkartılması, hem de kullanıcılardan toplanan bilgilerin objektifliğinin değerlendirilmesi gerekir ki bu zor bir çalışmadır. Kente yüklenen anlam, toplumdaki gruplar arasında değişebileceği gibi zaman içinde de değişebilir. Bu durumda kentin kimliğini tam olarak belirleyebilmek için kentin geçmiş zamanlarda kullanıcılar için taşıdığı anlamlarının da keşfedilip ortaya çıkartılması gerekmektedir. Bu durum ayrı bir sorun alanı oluşturmaktadır. Ayrıca kent kimliğinin anlaşılabilmesi için, kimliğin oluşmasını sağlayan sosyal ve ekonomik koşulların da tespit edilmesi gerekmektedir.

Yukarıda belirtilen sorunlar, kullanıcıların atıflarını tespit etme sürecinde toplanacak verilerin güvenilirliğini ve objektifliğini sınavabilmek için birden fazla yöntem ve aracın birlikte kullanılmasını gerektirmektedir. Bu çerçevede, birincil derecede görsel ve yazılı kaynak araştırması, sözlü tarih, odak grup çalışması, alan gezisi, alanda gözlem yapma gibi bilgi toplama yöntemleri yerin kimliğini tespit etmekte kullanılabilir.

2- Yerin kimliğinin korunması

Kentsel kimliğin en zayıf ve korunmasız kısmını yerin ruhu oluşturmaktadır. Günümüzde tehdit altındadır, büyük ölçüde yok edilmiştir ve bu yok edilişin nasıl durdurulacağı bilinmemektedir. Modernleşme hareketleri, nüfus değişimi, turizm gibi birçok etken yerin ruhunun yerden kopup gitmesine, kaybolmasına neden olmaktadır. Yaşam biçimlerindeki değişime karşın kent kimliğinin canlandırılması ve korunması zor bir problem halini almaktadır.

Venedik Tüzüğü'nde de belirtildiği gibi kültür varlıklarını korumanın en etkin yolunun kullanımın devamlılığını sağlamak olduğu kabul edilmektedir. Kullanımın devamlılığını sağlamak için yapılara ve alanlara uygun yeni işlevler de verilmektedir. Yukarıdaki tanımlarda da belirtildiği gibi kentin kimliği kullanımla da ilişkilidir. Bu çerçevede, kullanıma yönelik uyarılma müdahaleleri yerin tarihsel geçmişine, sosyo-kültürel yapısına, morfolojisine, özgün planimetrik özelliklerine, yaşam biçimine kısacası kimliği var eden tüm bileşenlere zarar verebilmektedir. Bu durumda, özgün işlevini kaybetmiş yapılarda yerin kimliğini koruyabilecek işlevsel değişikliklerin nasıl yapılacağı, fiziksel yapı ne kadar değiştirilirse kimliğin korunabileceği, değişimin sınırlarının ne olduğu ve nasıl belirlenmesi gerektiği konuları koruma sürecinde yaşanacak sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır. Kentlerin kendilerine özgü karakteri bu sorunlara ortak bir çözüm getirilmesini ve her yere uygulanabilir bir yöntem geliştirilmesini engellemektedir.

Bununla birlikte, yerel ve merkezi yönetimlerin çok-disiplinli çalışma grupları oluşturması, çok-disiplinli ve disiplinler-arası çalışmalar yapılması, yerin maddi ve manevi anlamlarının yasalarda yer alan kültür varlığı tanımına dâhil edilmesi ve koruma yasalarında düzenlemelerin yapılması gibi önlemler kültürel kimliğin maddi ve manevi anlamlarıyla birlikte korunmasında etkili olabilir. Ayrıca, iklim değişikliği, turizm, savaş ve kentsel gelişme gibi etkenlerin yerin kültürel kimliğine karşı oluşturdukları tehditlerin tespit edilmesi ve koruma konusunda çalışan bütün kurum ve kuruluşların bu tehditlere karşı uzun vadeli ortak stratejiler geliştirmesi yararlı olacaktır.

3- Yerin kimliğinin aktarılması

Maddi, manevi, çoğul ve dinamik parametreler içeren karmaşık bir olguyu başkalarının anlayabileceği biçimde sunmak veya gelecek kuşaklara aktarmak zor bir konudur. Örneğin, bir ulus için önemli bir olayın geçtiği yerin anı değerinin aktarılması, o dönemdeki koşullar altında kişilerin hislerinin aktarılmasını gerektirir ki bu değişen yaşam içinde anlaşılması zor bir duygudur.

İletişim, manevi olguların aktarılmasında oluşacak sorunları çözmede kullanılacak etkin bir araçtır. Bireylerin bilgiye ulaşmasının kolaylaş-

tırılması, yapı ve alanlara girişin sağlanması ve genç kuşakların kültür varlıkları ile ilişki kurmalarının desteklenmesi, kültürel kimliğin aktarılmasında kullanılabilecek yöntemlerdir. Ayrıca, kültürel kimliğin aktarılmasında yerel komitelerin önemi büyüktür. Bu nedenle, yerel komitelerin etkinliklerinde kullanabilecekleri eğitim programlarının, pedagojik araçların, internet sitelerinin veya dijital veri-tabanlarının geliştirilmesi yararlı olacaktır.

Québec Kentinde Yerel Kimliğin Mekânsal Temsili

Québec kenti, 1608 yılında Fransız kolonisine bağlı olarak Kuzey Amerika'da *Yeni Fransa* olarak adlandırılan bölge içinde kurulmuş ve bölgenin başkentliğini yapmıştır. "Kebek" Kuzey Amerika yerli dilinde nehrin daraldığı yer anlamına gelmektedir. St. Lawrence Nehri'nin daraldığı yerde konumlanan Québec, hem liman kenti olması, hem de surları ile güçlü askeri savunmaya sahip bir kent olması ile Fransızların bölgedeki hâkimiyetinde önemli bir rol oynamıştır (Resim 1).

Resim 1. 1733 yılında Québec kenti. Kent surları, liman ve yapılar. (David Rumsey Collection - <http://www.davidrumsey.com/>)

Kurulduğu tarihten itibaren birçok kez Britanya İmparatorluğu'nun saldırısına uğrayan kent, 1759 yılı Temmuz ayında Abraham düzlüğünde yapılan savaşın sonunda Britanyalıların eline geçmiştir. Savaştan sonraki dört yıl içinde *Yeni Fransa*'nın tümü Britanya İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir. Yeni kurulan siyasi düzenle beraber Québec kenti 19. yüzyılda Kuzey Amerika'nın en önemli liman kentlerinden biri olmuştur. Hem Britanya ile yapılan ahşap ticareti ile hem de döneminin en gelişmiş gemi üretim tershanesine sahip olması ile Québec kenti İmparatorluğun Kuzey Amerika'daki en önemli merkezi olma konumunu uzun yıllar devam ettirmiştir (Québec City – Heritage, History, and Culture, 2008) (Resim 2).

Resim 2. Québec, 1850: Fransız Katedrali ve ticari meydan (Spendlove, 1958: 129)

Günümüzde, Québec Eyaleti'nin başkenti olan Québec kenti korunmuş Fransız ve İngiliz koloni mimarisiyle ve Kuzey Amerika'nın kale surlarına sahip tek kenti olma özelliği ile tarihsel süreç içinde edindiği mimari karakterini koruyan ve sürdüren bir kenttir.

Québec kent kimliğinin korunması

Québec kentindeki koruma faaliyeti 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenilir. Sanayi devriminin sonuçlarına bağlı olarak 1840-1867 tarihleri arasında Québec Eyaleti'nin nüfusu yaklaşık iki katına çıkmıştır. Eyaletteki nüfus artışı önemli bir liman kenti olan Québec'te de etkisini göstermiştir ve eyaletteki diğer kentlerde olduğu gibi Québec kentinde de kentsel gelişmelere ve dönüşümlere neden olmuştur. (<http://www.collectionscanada.gc.ca>; Peker, 2003). 19. yüzyılda başlayan kentsel gelişme sürecinde Québec kentinin kültür varlıklarına karşı takındığı tavır önem taşımaktadır. Bu süreçte, St. Lawrence Nehri boyunca kuzeydoğu istikametinde ilerleyen kentsel gelişme çalışmalarında, hem sivil mimari doku hem de kale sur duvarları yıkılmak istenmiştir. O dönemde, Britanya İmparatorluğu'ndan bölgeye gönderilen yeni vali Lord Dufferin yıkımları engellemiş ve kale sur duvarlarını, rampalarını ve kentsel dokuyu Québec kentini oluşturan ve kenti var eden en önemli fiziksel elemanlar olarak tanımlamış ve korunmalarını sağlamıştır (Québec City – Heritage, History, and Culture, 2008: 5).

Québec Eyaletinde kültür varlıklarının korunmasıyla ilgili ilk yasal düzenlemeler 20. yüzyılın ilk çeyreğinde başlamıştır. 1922 yılında Québec hükümetinin çıkardığı "Tarihi veya Sanatsal Niteliği Olan Anıtların ve Sanat Objelerinin Korunmasına İlişkin Kanun" ile kültür varlıklarının korunması bireysel çabalara ek olarak yasal bir boyut kazanmıştır (Peker, 2003:163). Onarıma yönelik 22 Ağustos 1963 yılında çıkarılan Québec kültürel mülk yasası, 16 Mart 1983 yılında belediyelere sorumluluk alanlarındaki kültür varlıklarını koruma hakkı vermek üzere revize edilmiş ve Québec eyaletindeki belediyeler kültür varlıklarını korumak üzere kurumsal temelde çalışmalar yapmaya başlamışlardır (Peker, 2003; ICOMOS Advisory Document, 1985). Bu gelişmeler doğrultusunda, Québec'te kent belediyesi bünyesinde koruma kurumu oluşturulmuştur. *Beauport, Charlesbourg, Vieux Quebec* ve *Sillery* olmak üzere dört bölgeden

oluşan ve surlarla çevrili alanı kapsayan Québec tarihi kent dokusu Temmuz 1985'te UNESCO Dünya Miras Listesi'ne önerilmiş ve Aralık 1985'te UNESCO Dünya Miras Listesi'ne girmiştir (<http://whc.unesco.org>).

Kuzey Amerika'daki tek Dünya Miras Listesi'ne kayıtlı kentsel yerleşim olan tarihi Québec kentinin korunmasına yönelik kent yönetimince kapsamlı araştırmalar ve koruma çalışmaları yapılmaktadır. Québec kentinin kültürel kimliğinin korunmasıyla ilgili yapılan çalışmalar kentin morfolojisinden binalarına, kentsel mekânlarından arkeolojik alanlarına, sosyal yapısından işlevsel dağılımlara kadar geniş bir çerçevede ele alınmaktadır.

Kentin morfolojisinin korunması temel önceliklerden biri olarak kabul edilmiştir. Özgün ada-parsel biçimlenmesi ve sokak dokusu ile ilgili hiçbir değişikliğe izin verilmemektedir. Düzenli olarak kent yönetimi tarafından kontrol edilen onarım faaliyetleri, kent karakterinin ve kentsel peyzajın devamlılığını sağlamaya yönelik belirlenmiş ölçütler çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamdaki yasal düzenlemeler ve uygulamalar kentin fiziksel çevresinin korunması kadar özgün mekân kullanımının ve mekânsal biçimlenmesinin korunmasını da sağlamaktadır. Böylece kentin özgün mekânsal biçimlenmesinde yaşamın devamlılığı sağlanarak, yerel kimliğin korunması da sağlanmaya çalışılmaktadır. Örneğin, değişen mekânsal ihtiyaçlar ve artan kullanıcı sayısına rağmen bitişik düzende yer alan kafelerin veya dükkânların birleştirilmesine izin verilmemektedir. Böylece hem özgün mekânsal biçimlenme hem de kentsel biçimlenme korunmaktadır (Resim 3).

Resim 3. Québec tarihi kent merkezinde yan yana yer alan kafeler (Uçar, M., 2008).

Mekânsal biçimlenmenin değişmemesi için alınan önlemler kadar işlevlerin değişmemesi için de önlemler alınmıştır. Bu çerçevede haritalandırmalar yapılarak konut ve ticaret işlevine sahip yapılar belirlenmiş ve belirlenen işlevsel dağılım oranlarının üstünde veya altında kalınmaması için düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin, konut alanlarında konut işlevinin devamlılığına destek olmak için boş konutlar istimplâk edilmiş, onarılmış ve yine konut olarak kullanıma sunulmuştur. İşlevlerin devamlılığı kadar işlevlerin niteliği de önemsenmiştir. Örneğin, tarihi doku içinde dünyaca ünlü hazır gıda zincirlerinin açılmasına izin verilmemektedir. Böylece özgün mekânsal ölçek, özgün kullanım ile birlikte korunarak kültür varlıklarının sahip olduğu maddi değerler ile kullanımın getirdiği manevi değerlerin birlikte korunması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Kullanım değerini kaybeden sokak, meydan gibi alanlarda da çevre ölçeğinde koruma faaliyetleri çağdaş koruma yaklaşımları bağlamında gerçekleştirilmiştir. Örneğin, Petit-Camplain Sokağı gelir düzeyi düşük insanların yaşadığı terk edilmiş bir yer iken, yapılar istimlak edilip renovasyonu gerçekleştirilmiş ve öncelikli olarak orada yaşayan halka tahsis edilmiştir. Günümüzde Petit-Camplain Sokağı tarihi Québec kentinin en çok turist çeken yerlerinden biridir. Kentin kuruluş yıllarında meydana gelen ve bir anlamda kentin ruhunu bir temsili de sayılan Notre-Dome Des Victoires Meydanı da istimlak edilerek renovasyonu yapılmış ve yeni fonksiyonlar yüklenerek yaşayan ve sunulan bir meydana dönüştürülmüş.

Mimari eleman ölçeğinde de kent karakterini korumaya yönelik koruma kararları geliştirilmiştir. Örneğin, çatı kaplamalarında kurşun kullanımı hem pahalı hem de işçiliği zor bir uygulama olmasına rağmen devam etmektedir. Bu devamlılık mimari karakterin korunmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte bu kullanımın manevi bir anlamı da bulunmaktadır. Savaş dönemindeki zorluklar nedeni ile Québec halkı çatıların kaplamasında konserva kutuları kullanmışlardır. Günümüzde devam eden bu kullanım, bu anının ve o dönemdeki insanların hislerinin korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasını da sağlamaktadır (Resim 4).

Resim 4. Québec'te mimari karakterin sürekliliği (Uçar, M., 2008)

Kentte bulunan kültür varlıklarının korunmasına ve Québec kent kimliğinin gelecek nesillere aktarılmasına yönelik halkı bilinçlendirme çalışmaları yapılmaktadır. Belediye tarafından periyodik yayınlar hazırlanıp halka dağıtılmaktadır. Belediye tarafından yürütülen koruma projelerinde halkın ve sivil toplum örgütlerinin görüşleri toplantılar yapılarak alınmaktadır.

Tüm bu uygulamalarla kentin kimliğinin korunduğu ve halkın katılımı ve onayı ile yapılan uygulamaların başarılı sonuçlar doğurduğu söylenebilir.

Québec kent kimliğinin sunulması ve aktarılması

Québec tarihi kent merkezi, yukarıda da belirtildiği gibi maddi ve manevi unsurlar dikkate alınarak korunmaya çalışılmıştır. Bu koruma çalışmalarına paralel olarak kentin kimliğinin sunulması ve gelecek kuşaklara aktarılması için uygulamalar da yapılmıştır.

Bunların başında Abraham Parkı yer almaktadır. 1759 yılında Britanya İmparatorluğu ile Québec'teki Fransızlar arasında yapılan savaşın geçtiği alan günümüzde kentin parkı olarak kullanılmaktadır. Bu alanda yapılaşmaya izin verilmemiştir. Park, savaşın yaşandığı dönemi hatırlatacak biçimde boş bırakılmış ve halkın kullanımına açılmıştır. Québec tarihinde bir dönüm noktasının yaşandığı ve Québec halkı için bu tarihi olayın simgesi olan park günümüzde kentlilerce aktif olarak rekreatif amaçlarla kullanılmakta, konserler verilmekte, golf turnuvaları düzenlenmektedir. Parkın çevresine konumlandırılmış bilgilendirme levhaları ile hem kentlilere hem de ziyaretçilere park alanının Québec kenti için önemi anlatılmaktadır. Abraham Parkı'nın savaşın anısına boş bırakılması, maddi olarak tarihi değeri olan bir alanın korunmasını sağlarken, manevi olarak savaşın izlerinin günümüz insanlarıncı hissedilmesini ve kent belleğinin korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır.

Kentin kalesi ve sur duvarları da kent belleğini koruyacak biçimde sunulmaktadır. Sur duvarlarının üzerine yerleştirilmiş topların büyük bir kısmı bugün de özgün yerlerinde sergilenmektedir (Resim 5a, 5b). Böylece, fiziksel biçimlenmenin ardında yatan temel gereksinim daha net ifade edilmeye çalışılmıştır.

Resim 5a. Québec 1826: Kent surlarına yerleştirilmiş toplar (Spendlove, 1958: 126)

Resim 5b. Québec 2008: Korunmuş sur duvarı ve özđün yerindeki toplar (Uçar, M., 2008)

İhtiyaçlar doğrultusunda kale içine giriş için açılan ikinci yol, kale surlarının özgün karakterini ve hissettirdiklerini sunabilmek amacı ile özgün yola paralel olarak yaklaşık aynı hacimsel özelliklerde açılmıştır. Açılan yeni yol özgün girişin hissettirdiklerini yaşatma yaklaşımı temelinde tasarlanmış olmakla birlikte, geçişin içinde düzenlenen kent sergisi aynı zamanda ziyaretçilere kentin tarihi geçmişi hakkında bilgi de vermektedir.

Québec'te kentin kökeninin hissettirilmesine yönelik geçmiş uygarlıkların yaşam biçimleri, değerleri ve inanışları sunulmaktadır. Bu bağlamda, kentin çeşitli yerlerinde kazılar yapılarak arkeolojik alanlar ortaya çıkartılmış, sağlamlaştırması yapılarak kentlinin ve ziyaretçilerin kenti dolaşırken rahatça içine girip gezebileceği bir düzenlemeyle sunulmuştur (Resim 6).

Resim 6. Kanada Ulusal Park'ın kent içinde yaptığı arkeolojik kazılar (Rifaioğlu, M.N., 2008)

Geçmişte Québec halkının manevi yaşantısında önemli bir yeri olan *inuksuitler* yaşatılmaya çalışılmaktadır. Kentin birçok yerinde, eskiden bölgede yaşayan yerlilerin avlanmaya giderken güzergâhları boyunca, hem dönüş yolunu bulmak hem de yanlarında onları koruyan bir simge olduğunu hissetmek için yaptıkları *inuksuitler* yerleştirilmiştir. *Inuksuitler* yerlilerin inanış ve değerlerinin simgesi olarak kent kökeninin ruhunu yansıtan objeler olarak sunulmaktadır. (Resim 7).

Resim 7. Park düzenlemesi içinde kullanılmış inuksuit figürü (Rifaioğlu, M.N., 2008)

Kent genelinde yoğun olarak farkındalık yaratma ve bilgilendirme çalışmaları yapılmaktadır. Örneğin, The Museum of Civilization'ın açık alanında, herkesin müzeye girmeden de ulaşabileceği bir yerde, yirmidört saat üç boyutlu ve sesli bir animasyonla Québec kentinin

önemi, kuruluşu, doğal özellikleri, kültürel varlıkları, anıları, gelenekleri, kültürleri, yaşamı, vb. özellikleri ile ilgili bilgi verilmektedir. Tarihi kent merkezine yerleştirilmiş levhalarda kentin anıları, gelenekleri, tarihi yapıları, meydanları ve sokakları, sur duvarı, kapıları gibi kenti var eden ve günümüzde de varlıklarını sürdüren tüm maddi ve manevi değerlerine yönelik bilgiler sunulmaktadır. Bu tür uygulamalar, halkın aidiyet duygusunu arttıran, ziyaretçilere kentin kimliği hakkında bilgi veren ve kenti daha iyi yorumlamalarını ve algılamalarını sağlayan araçlardır.

Kentin peyzajı, dokusu, renkleri, kentsel mobilyaları, heykelleri, çeşmeleri, ışıklandırması, St. Lawrence Nehri ile ilişkisi, düzenlenen festivaller, karnavallar, kutlanan bayramlar kent romantizmini öne çıkaran ve sunan unsurlardır. Bunlara paralel olarak, yapıların sağır cephelerine yapılan duvar resimleri, çalgıcılar, sokak sanatçıları kent sanatının parçalarını oluşturmaktadır (Resim 8). Bütün bu uygulamalar, kent kimliğinin sunumunu ve bu kimliğin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır.

Resim 8. Québec kentiyle özdeşleşmiş duvar resimleri (Uçar, M., 2008)

Sonuç

Tarihi çevrede kültürel kimlik ile mekân ilişkisinin korunması kültürel kimliğin sürekliliğinin ve kültürel gelişimin devamlılığının sağlanmasında önemli bir girdidir. Bu çevrecede, tarihi çevrede kültürel kimlik ile mekân ilişkisi bütün boyutları ile tespit edilmeli ve korunmalıdır. Tarihi mekânlarda kimliğin maddi ve manevi anlamlarının olması kültürel kimliğin anlaşılması, koruma kararlarının geliştirilmesi ve aktarılması gibi koruma sürecinin bütün aşamalarında yerin niteliğine özgü açılımları gerekli kılmaktadır.

Kültürel kimliğin anlaşılması sürecinde öncelikle kültürel anlamın bütün boyutları ile tespit edilmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Maddi ve manevi öğelerle oluşan yeni kültürel boyut kültür varlığı tanımına ve korunması gerekli değerler kapsamına yeni anlamlar getirmektedir. Bu anlamlar kültür varlığı kapsamını ve bu kapsama bağlı yerin kimliği tanımını genişletmektedir. Çoğul ve dinamik olan ve birçok parametreye dayalı tanımlanan kimliğin tespit edilmesi için yeni kaynak, araç ve yöntemlere ihtiyaç duyulmaktadır. Yer kavramı birçok disiplin tarafından yorumlanan ve tanımlanan bir kavram olmakla beraber, mimarideki kavramsal yaklaşımlarda yerin tarih içinde kendine özgü kimliği ve ruhu ile oluştuğu ve korunmasına yönelik özgün yöntemlere ihtiyaç duyduğu belirtilmiştir (Cullen 1961; Conzen 1966, 1975; Worskett 1969). Olgubilimsel felsefe bağlamında ele alınan yerin ruhu kavramı ile ilgili Christian Norbeg Schulz (1980) yerin ruhunun analitik veya bilimsel kavramlarla açıklanamayacağını ileri sürmekte ve yerin ruhunu anlamaya yönelik fenomenoloji metodunu yani yerin niteliksel yönlerinin yaşayanların deneyimleriyle anlamlandırılmasını önermektedir (Deviren, 2001; Rifaioğlu ve Şahin Güçhan 2008). Bu bağlamda, hem kişilerin yere yükledikleri anlamları hem de yerin özünü tespit etmeye yönelik yöntemlerin koruma alanına aktarılmasına gerek duyulmaktadır. Bu nitelikleri anlamak ve tespit etmek için nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin bilgi toplama aşamasında birlikte kullanılması yararlı olacaktır (Uçar, 2007: 200-204; Rifaioğlu ve Şahin Güçhan 2008). Tespit edilen verilerin koruma

karar verme sürecinde değerlendirilebilmesi için yerin kültürel niteliğine uygun analiz yöntemleri geliştirilmelidir.

Yere ait kültürel kimliği belirleyen maddi ve manevi anlamlar korunması gerekli nitelikler olduğu için koruma karar verme sürecinde sorunların belirlenmesi, değerlendirme ve koruma kararlarının geliştirilmesi aşamalarında etkin faktörler olarak değerlendirilmelidir ve yerin kimliğine uygun koruma önerileri geliştirilmelidir. Bu da onarım gibi fiziksel müdahalelerin yanı sıra, manevi anlamların korunmasına yönelik müdahaleleri ve önlemleri içermektedir. Bu bağlamda kültürel kimliğin anlaşılması ve tespiti başlığında açıklanan yöntem doğrultusunda ortaya çıkarılacak manevi değerler koruma planlama çalışmasında değerlendirilmeli ve koruma stratejileri saptanmalıdır. Ayrıca, yerin kültürel kimliğini yansıtan maddi ve manevi kayıplar yeni koruma kararlarının gerekliliğinin göstergesi olarak değerlendirilmelidir.

Yere ait maddi ve manevi anlamların yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması için bilgiye ulaşmayı kolaylaştıracak araçların tasarlanması ve eğitim programlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, tüm eğitim birimlerinde, sivil toplum kuruluşlarında, yerel yönetimlerde kültür varlığı bilincini geliştirecek etkinlikler, seminerler, eğitimler düzenlenmeli ve yaşam boyu eğitim programları çerçevesinde tüm yaş gruplarındaki vatandaşlara kentsel kimlik, aidiyet, kentsel koruma, kültür, kültürel kimlik konularında bilinç oluşturmaya yönelik programlar tasarlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- CONZEN M. R. G. (1966) Historical townscapes in Britain: a problem in applied geography, *Northern Geographical Essays in Honour of G.H.J. Days*, der. J. W. House, Oriel Press, Newcastle upon Tyne, England, 56-78.
- CONZEN M. R. G. (1975) Geography and townscapes conservation, *Anglo-German Symposium in Applied Geography*, der. H. Uhlig & C. Lienau , 95-102.
- CULLEN, G. (1961) *Townscape*, New York.
- DEJEANS, A., GHAFOURI, M. der. (2008) *Perspectives Of The Spirit Of Place In Canada*, Volume 1 , A Special Publication of ICOMOS Canada In Conjunction with the 16th General Assembly of ICOMOS, Quebec.

- DEVIREN, A. S. (2001) *Mimaride Yer: Yapının Araziyle İlişkinin Kavramsallaştırılması (1980-2000)*, Doktora Tezi, İTÜ, İstanbul.
- ICOMOS *Advisory Document* (1985), Paris.
- ICOMOS (2008) *Québec Declaration on the Preservation of the Spirit of Place*, Québec.
- LEBLANC F. (2008) *The Spirit of Place and Values, Perspectives Of The Spirit Of Place In Canada*, der. A., DEJEANS, M., GHAFOURI, ICOMOS Canada, Québec, 91-95.
- NORBERG-SCHULZ, C. (1980) *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*. Rizzoli, New York.
- Québec City – Heritage, History, and Culture* (2008), Québec City, Canada.
- PEKER A.U. (2003) *Montreal'in Mirası, Her Dem Yeşil Yapraklı Bir Ağaç Cevat Erder'e Armağan*, der. N. Şahin Güçhan, Mimarlık Fakültesi, ODTÜ, Ankara, 155-177.
- RİFAİOĞLU, M. N., ŞAHİN GÜÇHAN, N. (2008). *Understanding and Preserving the Spirit of Place by a n Integrated Methodology in Historic Urban Contexts, 16th General Assembly and Scientific Symposium of ICOMOS, 29 Septembere-4 October, Quebec City, Canada.*
- SPENDLOVE, G. (1958) *The Face of Early Canada*, The Ryerson Press, Toronto.
- UÇAR, M. (2007) *Assessment of User-Ascribed Values for Cultural Properties In Relation With Planning Process Case Study: Tarsus*, Doktora Tezi, ODTÜ, Ankara.
- WORSKETT, R. (1969) *The Character of Towns*, Architectural Press, London.
- <http://www.collectionscanada.gc.ca>
- <http://www.davidrumsey.com/>
- <http://whc.unesco.org>

Yrd. Doç. Dr. Meltem Uçar: Lisans eğitimini Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde 1997 yılında tamamladı. 2001 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Rölöve-Restorasyon Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimini bitirerek, 2007 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Programı'nda doktora öğrenimini tamamladı. 2001 yılından bu yana Mersin Üniversitesi'ne bağlı öğretim üyesi olarak görev almaktadır. Geleneksel konut alanlarının korunması, tarihi dokuda kullanıcı-temelli değerlerin tespit edilmesi ve planlama sürecine katılması konularında çalışmaları bulunmaktadır.

İletişim: Mersin Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Çiftlikköy Kampusu Yenişehir/ Mersin, mucar@mersin.edu.tr

Mert Nezih Rıfaioğlu: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü'nde araştırma görevlisidir. Tarihi çevre korumada olgubilimsel felsefe ve mülkiyet hakları ile ilişkili doktora araştırmasını Restorasyon Lisansüstü programında sürdürmektedir. Araştırma konusu ile ilgili bildirimlerini ICOMOS – Dünya Anıtlar ve Sitler Konseyi'nin Kanada'nın Quebec kentinde düzenlediği "Finding the Spirit of Place" başlıklı konferansta ve *ISUF – International Seminar on Urban Form*'un Almanya'nın Hamburg kentinde düzenlediği "Formation and Persistence of Townscape" başlıklı konferansta sunmuştur. Doktora çalışması kapsamında Ekim 2009- Ekim 2010 tarihleri arasında *Birmingham City University*- İngiltere'de

ziyaretçi araştırmacı olarak Prof. Dr. Peter J. Larkham ile çalışmış ve *UMRG – Urban Morphology Research Group*'ta seminer vermiştir.

İletişim: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakóltesi Mimarlık Bölümü İnönü Blv./
Ankara, mertnezih@gmail.com